

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ: Η περίπτωση των σπουδών Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

Βασ. Κ. Λαμπρινουδάκης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Οι ακαδημαϊκές σπουδές εξακολουθούν, θεωρητικά τουλάχιστο, να μη συνδέονται με την προοπτική της επαγγελματικής αποκατάστασης σε μια συγκεκριμένη υπηρεσία. Στις σπουδές αρχαιολογίας στα ελληνικά πανεπιστήμια η ακαδημαϊκή αυτή ελευθερία μεταφράζεται στη δυνατότητα που έχουν οι απόφοιτοι των Τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας να γίνουν (οι περισσότεροι) καθηγητές στη Μέση Εκπαίδευση, να μπουκ (λίγοι) στην Αρχαιολογική Υπηρεσία ή (ακόμη λιγότεροι) να ακολουθήσουν ερευνητική - ακαδημαϊκή καριέρα. Ακόμη και μετά τον χωρισμό των τριών τμημάτων (φιλολογίας, ιστορίας-αρχαιολογίας και παιδαγωγικής, 1986), η προοπι-

κή αυτή ουσιαστικά καθορίζει το πρόγραμμα των πανεπιστημιακών μας Τμημάτων Ιστορίας και Αρχαιολογίας: Το πρόγραμμα αυτό πρέπει να παρέχει αφ' ενός τα γλωσσικά και παιδαγωγικά εφόδια για ένα καλό φιλόλογο καθηγητή και αφ' ετέρου την βασική γνωστική και ερευνητική εμπειρία των κλάδων της Ιστορίας και Αρχαιολογίας. Πέρα των πρακτικών λόγων που επιβάλλουν αυτή τη διφύια (απόρριψη της εξόδου των πτυχιούχων προς τα γυμνάσια θα οδηγούσε, με τις δεδομένες κοινωνικές συνθήκες, σε επίζηττα για την Ελλάδα συρρίκνωση των σπουδών), σπεύδω να πω πως η πείρα αποδεικνύει ότι και γνωσιολογικά, όσο ευρύτερη αρχαιονγνωσία επι-

βάλλει το πρόγραμμα τόσο αποτελεσματικότερη είναι η παιδεία που παρέχει για τον έλληνα αρχαιολόγο.

Για τους υποψηφίους υπαλλήλους της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ο νόμος απαιτεί πτυχίο Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας με κατεύθυνση αρχαιολογική. Σύμφωνα λοιπόν με το πρόγραμμα, του οποίου το σκεπτικό αναλύθηκε πιο πάνω, ο φοιτητής της κατεύθυνσης αυτής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών είναι υποχρεωμένος να παρακολουθήσει 19 εξαμηνιαία μαθήματα (4 ώρες X 13 εβδομάδες = 52 ώρες διδασκαλίας) Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης, 9 εξαμηνιαία μαθήματα Ιστορίας και 12 εξαμηνιαία μαθήματα «βάσης», δηλ. 9 φιλο-

λογικά, 1 φιλοσοφίας και 2 παιδαγωγικά.

Τα αρχαιολογικά μαθήματα αρθρώνονται μέσα στο πρόγραμμα σε εισαγωγές στη μέθοδο και το επιστητό της Αρχαιολογίας, καθώς και σε συστηματικές γενικές παρουσιάσεις της ιστορίας της τέχνης και της αρχαιολογίας των διαφόρων περιόδων αφ' ενός και σε μαθήματα εμπάθνησης σε ειδικά θέματα αφ' ετέρου. Στον δεύτερο κύκλο προσφέρονται περισσότερα των απαιτούμενων εξαμηνιαία μαθήματα, ώστε ο φοιτητής να μπορεί να επιλέξει ανάλογα με τα ενδιαφέροντά του. Υποχρεωτικό είναι πάντως το μάθημα της Ανασκαφικής, κατά το οποίο οι φοιτητές μούνται στο νόημα, την μέθοδο, την πρακτική και τον ρυθμό της ανασκαφικής έρευνας σε μια πανεπιστημιακή εκπαιδευτική ανασκαφή (αυτό τον καιρό στο οικόπεδο Μακρυγιάννη). Η δομή αυτή του προγράμματος δεν διαφέρει ουσιαστικά από τη νέα ρύθμιση του Ν. 2083/92, αφ' όσον το πρώτο μέρος του αντιστοιχεί προς τον προβλεπόμενο σ' αυτόν «πρώτο κύκλο σπουδών».

Το πτυχίο του μπορεί να πάρει ο φοιτητής όταν θα έχει συμπληρώσει επιτυχώς (με εξετάσεις) την παρακολούθηση των 40 ανωτέρω εξαμηνιαίων μαθημάτων.

Ο επιμελής φοιτητής έχει στο πανεπιστήμιο την δυνατότητα, πέρα από τα προβλεπόμενα στο πρόγραμμα αυτό, να πλουτίσει και να εμπισθύνει τις γνώσεις και την ειδική εμπειρία του εκμεταλλευόμενος την προσφερόμενη καθοδήγηση για φροντιστηριακές εργασίες, την συμμετοχή στην οργάνωση και πραγματοποίηση επισκέψεων στα μνημεία και τις δυνατότητες για υπεύθυνη συμμετοχή στις πολλές ερευνητικές ανασκαφές που διεξάγονται από δασκάλους του Τομέα Αρχαιολογίας (Ακρωτήρι Θήρας, Πύλος, Επίδαυρος, Νάξος, Άνδρος, Κως, Οινιάδα κ.ά.). Ήδη άρχισαν άλλωστε να χρησιμοποιούνται — μολονότι δεν είναι ακόμη έτοιμες για επίσημα εγκαίνια — οι Διδακτικές Συλλογές του Τομέα στην Πανεπιστημίουπολη, προς μεγάλο όφελος των φοιτητών. Οι Συλλογές αυτές θα περι-

λαμβάνουν μουσείο εκμαγείων των αντιπροσωπευτικών έργων της αρχαίας πλαστικής με βάρος στα ευρισκόμενα σε μουσεία του εξωτερικού, αγγεία και όστρακα αντιπροσωπευτικά των διαφόρων κεραμικών ρυθμών που παραχωρήθηκαν κυρίως από τις Εφορείες Αρχαιοτήτων, ώστε οι φοιτητές να γνωρίζουν την ιδιαιτερότητά τους από το ίδιο το αντικείμενο, συλλογή πετρωμάτων και οστών, αντίγραφα τοιχογραφιών, βυζαντινών εικόνων και χειρογράφων κ.ά. Την κατάρτισή του μπορεί ακόμη να διευρύνει στο Πανεπιστήμιο ο φοιτητής με την χρήση της αρκετά πλούσιας ειδικής βιβλιοθήκης του Αρχαιολογικού Σπουδαστηρίου, αλλά και με την ελεγχόμενη χρήση των βιβλιοθηκών της Αρχαιολογικής Εταιρείας και των ξένων αρχαιολογικών ιδρυμάτων στην Αθήνα, η οποία κάθε χρόνο εξασφαλίζεται για μικρό αριθμό (εναλλασσόμενων) σπουδαστών. Πρόσφατα μια ακόμη δυνατότητα προσφέρεται με το Κοινοτικό πρόγραμμα μεταφοράς ECTS, που επιτρέπει σε μικρό αριθμό σπουδαστών την απόκτηση εμπειρίας αντιστοιχών σπουδών σε πανεπιστήμια άλλων χωρών της Κοινότητας με πραγματοποίηση μικρού μέρους των σπουδών τους εκεί.

Η θεωρητικά ικανοποιητική αυτή εικόνα του προγράμματος σπουδών στην Αθήνα δεν εξασφαλίζει ιδεώδεις συνθήκες προετοιμασίας των αρχαιολόγων μας. Υπάρχουν αρκετά σημεία τα οποία υπονομεύουν την θεωρητική του σύλληψη και μειώνουν την αποτελεσματικότητά του. Ευθύνη γι' αυτά έχουν η πολιτεία, οι διδάσκοντες στο πανεπιστήμιο, αλλά και οι ίδιοι οι φοιτητές. Θα αναφέρω εδώ τα σπουδαιότερα, και τη γνώμη μου για την αντιμετώπισή τους.

Ένα βασικό πρόβλημα αποτελεί ο υπερβολικά μεγάλος αριθμός των σπουδαστών. Το σύστημα, το οποίο διοχετεύει σε τάξεις μέχρι και 700(!) άτομα (τα μαθήματα επιλέγονται και από σπουδαστές άλλων Τμημάτων) δημιουργεί ανομοιογένεια ενδιαφέροντος και επιπέδου στη διδασκόμενη ομάδα, και αδυναμία ουσια-

στικής οπτοεπίστας από τον διδάσκοντα. Την πολιτμή αυτή ουσιαστική διδακτική σχέση με τον δασκάλο την απολαμβάνουν (πλημμελώς, λόγω του φόρτου που έχει) μόνον εκείνοι που κατορθώνουν με κόπο να ξεπεράσουν το φράγμα της ανωνυμίας, με πολύ καλή επίδοση ή άλλο τρόπο. Εξ άλλου το μεγάλο πλήθος των σπουδαστών μετατρέπει τις εξετάσεις σε μια αμφισβητήσιμη διαδικασία. Η πολιτεία πρέπει εδώ να ακούσει τις υποδείξεις των Τμημάτων, που σταθερά ζητούν μειωμένους αριθμούς εισακτέων, και τα Τμήματα να οργανωθούν έτσι την προσφορά των μαθημάτων, ώστε να επιτυγχάνεται η μεγαλύτερη δυνατή ομοιογένεια τάξεων.

Δεύτερο πρόβλημα στο Τμήμα της Αθήνας είναι η προσφορά στα πλαίσια ενός εξαμηνιαίου μαθήματος περισσότερων θεμάτων από περισσότερους διδάσκοντες. Τα θέματα αυτά είναι βέβαια ενδιαφέροντα, αλλά μερικές φορές πολύ ειδικά. Ο φοιτητής έχει να επιλέξει ένα από αυτά. Όμως η θεωρητική υφασία αυτή ελευθερία, όταν εφαρμόζεται στα πρώτα εξάμηνα με τα γενικά συστηματικά μαθήματα, οδηγεί πολλές φορές στην πραγματοποίηση ενός τυχαίου προγράμματος, από το οποίο λείπει η ενθέρμωση σε βασικούς τομείς της επιστήμης. Πρόκειται για θέμα οργάνωσης της πραγματοποίησης του προγράμματος και ήδη έχουν γίνει βήματα για την αντιμετώπισή του (προσφορά από περισσότερους διδάσκοντες του ίδιου συστηματικού αντικειμένου με ελαστικό χωρισμό των φοιτητών σε ομάδες).

Τρίτο είναι το σύνθετο πρόβλημα της νοοτροπίας του ενός, ελληνικού «συγγραμματος». Το θέμα έχει σχολιασθεί ευρύτατα. Εδώ περιορίζομαι να αναθεωμήσω τις αρχαιολογικές σπουδές. Το βιβλίο που διανέμεται, πρώτον, καλύπτει συχνά ένα μόνο μέρος της ύλης του μαθήματος που προβλέπει η θεωρητική σύλληψη του προγράμματος και, το κυριότερο, αποτελεί μια μόνο αναγκαστικά στατική προσέγγισή του. Έτσι οι περισσότεροι σπουδα-

στές εθίζονται στην εκμάθηση μια έτοιμης γνώσης, η οποία αντιστρατεύεται την ίδια την ουσία των πανεπιστημιακών σπουδών, που είναι η εκπαίδευση στην κριτική ενημέρωση πάνω στο υλικό της επιστήμης και στον τρόπο της ενημέρωσης αυτής μέσα από το σύνθετο εργαλείο της διεθνούς βιβλιογραφίας. Καθώς η αρχαιολογία προωθείται σήμερα με λιγνιτώδη ταχύτητα μέσα από τα διεθνή επιστημονικά περιοδικά και συνέδρια, είναι αδύνατο ένα «σύγγραμμα» του τύπου των διανεμομένων να καλύπτει δυναμικά τη σωστή ενημέρωση και κυρίως να εθίζει στον μοναδικό τρόπο σωστής επιστημονικής δουλειάς, που είναι η συνεχής ενημέρωση μέσα από τη διεθνή βιβλιογραφία. Η ανάγκη εκμάθησης ξένων γλωσσών πρέπει διαρκώς να τονίζεται. Η απαραίτητη συγγραφή συστηματικών ελληνικών βιβλίων πρέπει να ενθαρρυνθεί – αλλά, για να γραφούν αυτά σήμερα σωστά, χρειάζονται κίνητρα και κυρίως εξασφάλιση μεγάλου ελεύθερου χρόνου. Κυρίως όμως η προετοιμασία των φοιτητών για τις εξετάσεις πρέπει να στηρίζεται στην παροχή βιβλιογραφίας, η οποία βέβαια προϋποθέτει καλές και επαρκείς βιβλιοθήκες και επαρκή γνώση ξένων γλωσσών.

Ο χωρισμός των Τμημάτων της παλαιάς Φιλοσοφικής Σχολής προσέθεσε ένα τέταρτο πρόβλημα: Η μείωση των φιλολογικών μαθημάτων υπέρ της ιστορικής-αρχαιολογικής ειδίκευσης, σε συνδυασμό με την γενικότερα αδύνατη σήμερα γλωσσική παιδεία, στερεί τους αρχαιολόγους μας από το απαραίτητο για την επιστήμη αυτή εφόδιο της άμεσης γνώσης της γραπτής παράδοσης και της σκέψης του κόσμου που μελετούν. Εδώ η προσθήκη μαθημάτων στο εξαμηνιαίο πρόγραμμα μοιάζει να αποτελεί την μόνη αποτελεσματική αντιμετώπιση.

Ο συνδυασμός των παραπάνω προβλημάτων αποτυπώνεται στο πτυχίο που παίρνουν οι σπουδαστές, το οποίο, εφ' όσον δίνεται με βάση την επιτυχή ολοκλήρωση των 40 μαθημάτων, περιέχει όλες τις παραπάνω αδυναμίες

και κυρίως τα κενά που περιγράφουμε. Το παλιότερο σύστημα δημιουργούσε ένα δεύτερο φράγμα για την άρση αναλόγων κενών: τις πτυχιακές εξετάσεις, που δίδονταν εφ' όλης της ύλης. Ειδικά για την αρχαιολογία θεωρώ ότι τα μέτρα βελτίωσης μπορούν να αφορούν κυρίως στην καλύτερη λειτουργία του υφιστάμενου συστήματος. Και αυτό επειδή πιστεύω ότι ο διαγωνισμός για την είσοδο στην Αρχαιολογική Υπηρεσία πρέπει να διατηρηθεί, και ότι αυτός αποτελεί μια σοβαρή πρόκληση για συστηματοποίηση του απαραίτητου φάσματος γνώσεων του κριτικού αρχαιολόγου.

Από το 1988 το Πανεπιστήμιο Αθηνών παρέχει και μεταπτυχιακές αρχαιολογικές σπουδές, οι οποίες στοχεύουν σε υψηλής ποιότητας εκπαίδευση ερευνητών αρχαιολόγων και επομένως σε πληρέστερη προετοιμασία στελεχών της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας ή και επιστημονική ολοκλήρωση υπηρετούντων ήδη σ' αυτήν αρχαιολόγων. Οι σπουδές αυτές ξεκίνησαν στα πλαίσια της αυτοτέλειας των πανεπιστημίων και αποκτούν τώρα πλήρη θεσμική οντότητα με τον Ν. 2083/92. Οι σπουδές αυτές προβλέπουν περιορισμένο αριθμό σπουδαστών (35), που επιλέγονται με εξετάσεις, και αρθρώνονται σε δύο κύκλους: Τον πρώτο, διητή, ο οποίος προβλέπει παρακολούθηση 8-12 μεταπτυχιακών εξαμηνιαίων σεμιναρίων, και τον δεύτερο για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής. Στον πρώτο κύκλο ο σπουδαστής εμβαθύνει σε φάσμα μαθημάτων (εδώ και των συναφών, π.χ. φιλολογίας ή ιστορίας, ή των ειδικότερων που δεν προσφέρονται στο προπτυχιακό πρόγραμμα, π.χ. νομισματικής) του ειδικότερου ενδιαφέροντος του κοντά στους ειδικότερους στην Ελλάδα δασκάλους και καταλήγει ύστερα από αυστηρή κρίση στην απόκτηση ενός πρώτου μεταπτυχιακού διπλώματος, αντίστοιχου με το master.

Με το δίπλωμα αυτό μπορεί να σταματήσει ή να εισέλθει στον δεύτερο κύκλο, για την εκπόνηση της διατριβής, που μπορεί να

διαρκέσει το ανώτερο έως τρία χρόνια. Οι μεταπτυχιακές αυτές σπουδές, οι οποίες συχνά διεξάγονται σε συνεργασία με αρχαιολόγους της Υπηρεσίας, προσφέρουν σε όσους σπουδαστές έχουν τη δυνατότητα να τις παρακολουθήσουν μια πολύ καλή δυνατότητα πλήρους υπέρβασης των υφισταμένων αδυναμιών του προπτυχιακού προγράμματος.

Studies in Archaeology in Athens University

V. Lambrinoudakis

University studies in Greece are not related with the perspective of a professional career in a specific service. The graduates of the Department of History and Archaeology have the choice either to be employed as teachers in high schools (the majority), or to enter the Archaeological Service (few), or even to make a research/academic career (fewer). For the future employees of the Archaeological Service a degree in History and Archaeology – of archaeological orientation – is required by Law. The effectiveness of the curriculum of studies in Archaeology in Athens University is hampered by three main factors: a. The excessive number of students in each course. b. The choice of semester courses at the beginning of studies, which is usually superficial since the student lacks the necessary background and relevant information. c. The complex issue of the one "Greek" entry in the necessary bibliography. The combination of the aforementioned negative factors decisively affects the graduates' degree. The Athens University since 1988 offers post-graduate studies in Archaeology that create the possibility of overpassing the existing weaknesses of the undergraduate programme.